

Érzékelhető a magyar kultúra vonzása; a családtagok az 1800-as évek utolsó negyedéig többnyire németül, 1867 után viszont már magyarul beszéltek. Mindez arra utal, hogy a prosperáló gazdaság, a biztos és kiszámítható életpálya, amely az utódoknak is osztályrésze lehet, a nemzeti érzelem legbiztosabb alapjai. A magyarosodással párhuzamos, emancipációs jelenség a polgári váláserkölcshomlás, amely nem más, mint harc a kordába szorított lét szabadságjogának visszaszerzéséért: a hit ugyanis nem következménye a szokásoknak, legfeljebb fordítva. Mindez azonban nem zárta ki a feltűnően vallásos, pártában maradt leányokat és sok gyermekkel megáldott feleségeket. Korjellemező a nagyszámú gyermekáldás mellett a magas csecsemőhalandóság, ahogy a foglalkozási sokszínűség is. Jellegzetes polgári jegy a szabadkőművesség, s a főági, több generáción keresztül ismétlődő hivatás, az okleveles mezőgazdász, gazdatiszti állással. Az életmód szerves része az öröklődő könyvtár, a szerző egyik felmenője kapcsán megjegyzi: a „filéjéből gondosan összegyűjtött szellemi kincstár egy szabadabb világ légkörét varázsolta köré”.

A gyermekkorral kezdődő személyes emlékek az átéltség és felidézés varázsa által hitelesítődnek. Az olvasó megrendül, amikor az ablakból berántott bugyellárisról, a szobában járó lift zajáról vagy a Hattyú

nevű kuvaszról olvas – mert ezek az ő saját emlékei is, amelyeket Babits, Kosztolányi írásai erősítenek meg. *Ez a polgárság eltűnt ugyan, de ránk hagyta a kényszerítő kérdést: ma milyen életmódot követnek honi utódai?*

BUDA ATTILA

(*Argumentum Kiadó, Budapest, 2002, 2500 Ft*)

MOLNÁR ANDRÁS:

A fiatal Deák Ferenc

Deák Ferenc születésének kétszázadik évfordulója alkalmából jelent meg Molnár Andrásnak a főként a Zala megyei levéltárban fellelt új forrásokra támaszkodó, közel tízéves kutatásait összefoglaló monográfiája a már a kortársak által is a haza bölcsének nevezett Deák életének eddig kevésbé ismert első harminc esztendejéről.

Az alapos és hiánypótló levéltári kutatásokat végző Molnár András aprólékos leírását és pontos helyzetképét adja a zalai középnemesség soraiba emelkedő, a megyei hivatalokban fontos posztokat betöltő, valamint az előnyös házasságokkal és birtokegyesítésekkel a helyi közéletben egyre nagyobb tekintélyt és befolyást kiharcoló, már 1665-ben nemesi oklevelet szerző Deák családnak.

Az édesanyját már születésekor, édesapját pedig néhány esztendősen elveszítő Deák Ferencnek és testvéreinek, Antalnak, Jozefának és Klárának hamar el kellett hagyniuk a szülői házat. A kisgyermekként árvaságra jutott Ferkó elemi ismereteit a szülőfalujához, Söjtörhöz közeli Kehidán szerzi meg. Az idősebb testvérek féltő, sőt nővéreinek gyakran kényeztető gondoskodásának köszönhetően nagy szeretetben felcseperedő Ferenc középiskolai tanulmányait a tágabb környék katolikus gimnáziumaiban, így Keszthelyen, Pápán és Nagykanizsán végezte el. Tudós tanárainak és legendásan jó memóriájának köszönhetően a gimnáziumi évek alatt tökéletesen elsajátítja a kor műveltségisményének megfelelő latin, jogi és retorikai stúdiumok anyagát. Később a győri jogakadémia hallgatója lesz, majd a kötelező pesti gyakorlóév után – amikor is megismerkedik az irodalmárokból álló, Kisfaludy Károly körül csoportosuló Aurora-körrel, és életre szóló barátságot köt Vörösmarty Mihállyal – 1823-ban, húszévesen sikeres ügyvédi vizsgát tesz. A diplomaszerezést követően majd egy évtizedig szűkebb hazájában, a megyénél vállalt tiszteletbeli, tehát fizetéssel nem járó, ügyészi és jegyzői feladatokat. Ennek az elméleti ismereteit elmélyítő gyakorlati munkának a során ismerkedik meg a magyar társadalom alsó rétegeinek problémáival, személyes tapasztala-

itai alapján pedig felismeri a kiváltságosak és a kiváltság nélküliek között a békés együttélés ellenére is létező és áthidalhatatlannak látszó jogi szakadékot, és az újra meg újra felszínre törő, kölcsönösen ellenséges érzelmeket.

Deák ügyészi munkái közül a legnagyobb elvi jelentőségű és a legfontosabb Babits József rablógyilkos és társainak védelme volt 1830-ban. A Deák által készített védőirat minden elemében a legújabb európai elvekre épült, a szövegben már ekkor jól érzékelhető volt a szerző korát messze meghaladó szemléletmódja. A rablógyilkost a hátrányos társadalmi környezet áldozataként és a szörnyű tetteket elkövető, de azt őszintén megbánó, javítható emberként bemutató védőirat a halálbüntetést elutasító modern büntetőjog példás gyakorlati alkalmazásán túl jól tükrözte Deák mélyeséges humanizmusát és szociális érzékenységét is.

Deák Ferenc bátyjának, Antalnak a kérésére és ösztönzésére maga készíti és szerkeszti az 1832–1836. évi országgyűlésre kidolgozott Zala megyei indítványokat. Ezek nemcsak kiemelkedő színvonalukkal, hanem merész reformjavaslataikkal is joggal keltették fel a polgári átalakulásban gondolkodó, ebben az időben megszülető és formálódó közvélemény kíváncsiságát és rokonszenvét. A Deák életének első harminc esztendejét felölelő monográfia a bátyja helyett 1833-ban a po-

zsonyi diétára utazó, az országos politika színpadára lépő, a roppant közjogi tudásának, kiváló szónoki képességének és taktikai érzékének köszönhetően csakhamar az alsótáblai ellenzék meghatározó tagjává váló Deák bemutatásával zárul.

A Deák esetében is meghatározó családi háttér, a gyermek- és diákévek, majd a jogász- és képviselői pályafutás első szakaszának megismerése nagy segítségünkre lehet a későbbi, a szabadságharcot igazságügyminiszterként szolgáló, majd a kiegyezést megkötő államférfi tetteinek értő elemzéséhez és személyiségének megrajzolásához.

SZELKE LÁSZLÓ

(Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 352 oldal, 2780 Ft)

SEBASTIAN HAFFNER:

Churchill

Haffner, az ismert német publicista Winston Churchill életét bemutató könyvében többet foglalkozik a neves államférfi gyermekkorával, neveltetésével, mint politikai nézeteivel. Ez jól mutatja a szerző törekvését: a szakirodalomban megtalálható adatok, tények helyett belülről, teljes személyiségében szeretné bemutatni Anglia második világháborús miniszterelnökét, s a vele kapcsolatba

került politikusokat. Ezt a megközelítést magára a közgondolkodásra is kiterjeszti. Rákérdez például, mi készítette a politikai elitet és a közvéleményt 1940 májusában arra, hogy a korábban teljesen perifériára szorult konzervatív politikusba vesse minden reményét, és a miniszterelnöki székbe ültesse.

Churchill gyermekkorá az angol arisztokrácia körében dívó lelketlen nevelési koncepció jegyében telt el. Hétévesen került el a szülői háztól, egy magániskolába. Szüleivel itt lényegében megszakadt a kapcsolata, szinte csak a szünidőkben találkoztak. A szülők azonban ezen alkalmakkor sem fordítottak különösebb figyelmet gyermekükre. Az ifjú Churchill borzasztóan gyenge iskolai eredményeivel tiltakozott a helyzet ellen.

E keserves indulás láttán nem szabadulhatunk attól az érzéstől, hogy az életút egészében jelentkező szociális, kapcsolattartási problémák, az együttműködési és helyzetfelismerő készség zavarai, a finom politikai játszmák és intrikák területén jelentkező hiányosságok tulajdonképpen innen datálhatók. Jellemző, hogy Churchill az első világháború első évében az admirális vezetőjeként beletartozott abba a hármasba, amely a legnagyobb befolyást gyakorolta Anglia hadmozdulatainak irányítására. Az ekkor még csak a negyedik X környékén járó politikus azonban nem vette észre, hogy pozíciója a belpolitikai csa-